

Ислом Нури

2601 марта кўрилган

Bismillahir Rohmanir Rohim.

Сарҳисоб – нафсни ҳисоб-китоб қилиш ғоятда муҳим масала. Бахт-саодатга эришиш ва яхши натижаларни қўлга киритиш унга боғлиқдир.

Нафсни сарҳисоб қилиш жуда ҳам буюк иш. Зеро, нафсинг тузалиши фақатгина шу билан бўлади. Кимки бугунги кунда уни амалга оширса, эртага – Қиёматда хотиржам бўлади.

Сарҳисоб, бу: нафсингизга назар солиб, у ҳақида ўйлашингиз ва айбларини билишингиздир.

Сарҳисоб бўлмас экан, нажот ҳам топилмайди.

□ □□□□ □□□□□□□□□□□□ □□□□□□ □□□□□□ □□□□□□□□□□ □□□□□□
□□□□□ □□□□□ □□□□□□□□ □□□□□□□ □□□□□□ □□□□□□□□ □□□□□□□□
□□□□□□□□

« (O’sha) **Kunda Allox ularning barchalarini qayta tiriltirib, (dunyoda) qilingan amallarning xabarini berur. U (amallarni) Alloxdo’lab kuygan, ular esa unutib yurganlar. Allox barcha narsaga guvohdir. »**

Nafsni ko’rsatgan kuyishdagi iboralar (dalil-hujjatlar) ni taamul qilishdan kelib chiqibdi:

) □□□ □□□□ □□□ □□□□□ □□□□ □□□ □□□□□□ □□□□□ □□□□□ □□□□ □□□□ □□□□
□□□ □□□ □□□ □□□□□ □□□□ □□□ (

Ислом Нури

bandalarining amallariga guvohdir. Bizlarga amallarimizni yozib turuvchi ulug' farishtalarni muvakkal qilib qo'ydi.

)ﷻ ﷻ ﷻﷻﷻﷻﷻ ﷻﷻﷻﷻﷻ ﷻﷻ ﷻﷻ ﷻﷻﷻﷻ ﷻﷻﷻﷻﷻ ﷻﷻﷻ ﷻﷻﷻﷻ ﷻﷻﷻ
ﷻﷻ ﷻﷻﷻﷻ ﷻﷻﷻﷻ ﷻ ﷻﷻﷻﷻ ﷻﷻﷻﷻ ﷻﷻ ﷻﷻﷻﷻ ﷻﷻ ﷻﷻﷻﷻ ﷻﷻﷻﷻ ﷻ ﷻﷻﷻﷻ
ﷻﷻﷻ ﷻﷻ ﷻﷻﷻ(

«(Сўнг ҳар бир кишининг) **номаи-аъмоли** (ўз қўлига) **қўйилур. Бас, гуноҳкорларнинг унда** (битилган) **нарсалардан даҳшатга тушиб:** **«Ҳолимизга вой бўлсин! Бу қандоқ китоб-ки, на кичик ва на катта** (гуноҳни) **қолдирмай барчасини ҳисоблаб қўйибди»,- дейишларини кўрурсиз. Улар қилиб ўтган** (барча) **амалларини нақд ҳолда топурақлар. Раббингиз ҳеч кимга зулм қилмас».**

Nafsni ko'rsatib - insonning o'ziga xos maqsadga bundayon keltirishi va unining nima uchun yaratilganligini bilishdan kelib chiqibdi.

ﷻ ﷻafahasibutumﷻ ﷻanagmaﷻ ﷻalaqﷻnākumﷻ ﷻabāﷻﷻﷻﷻ wāﷻnākumﷻ
ﷻilayﷻnā l tﷻrﷻaﷻna ﷻ

«Yoki sizlarning gumaningizcha, Biz sizlarni kutib turamiz, sizlar Bizning huzurimizga qaytarilmaysizlarmi ?!»

ﷻ ﷻaﷻsabū ﷻlﷻﷻﷻnsānu ﷻanu ytﷻraka sodﷻ ﷻ

«Inson o'zini bekor tashlab qo'ydi, deb o'ylaydimi ?!»

Нафсни ҳисоб-китоб қилиш мўъминларнинг тутган йўли, муваҳҳидларнинг белгиси ва Аллоҳдан кўрқувчи тақводорларнинг унвонидир.

Ислом Нури

Аллоҳдан қўрқадиган мўъмин киши доимо нафсини сарҳисоб қилади ва гуноҳларига истиғфор айтади. У нафсининг хатари буюклиги, касали ваҳимали экани, макр-ҳийласи жуда катталиги, ёмонлиги қаттиқлиги, гуноҳ ва ёмонликларга буюрувчилиги, ҳавога ўта мойиллиги, жаҳолатга чақирувчилиги, ҳалокатга бошловчилиги ва ундан фақатгина Аллоҳ раҳм этган бандаларгина соғ-омон қолишини яхши билади. Шунинг учун у ҳавои-нафсига эргашиб қул бўлмайди. Агар кимда-ким нафсига эрк бериб, туғёнга кетса, албатта, унинг учун қиёмат кунида жаҳаннамдан ўрин берилади.

□ □□□□□□□ □□□□□□□□ □□□□□□□□ □□□□□□ □□□□ □□□□ □□□□□□□□
□□□□□□ □□□□□□ □□□□ □□□□ □□□□□□□□ □□□□□□□□ □□□□ □□□□□□□□□□
□□□□□□□□□□ □□□□ □□□□□□□□□□ □□□□□□ □□□□□□□□ □□□□ □□□□□□□□ □□□□□□□□
□

«**Bas, uxanda kimki** (dunyoda) **tug'yonga ketgan va dunyo hayotini** (oxiratdan) **ustun kuygan bulsa, u vaziyatda jahannamginada** (unga) yo'q bo'lib **ketadi! Ammo, kimki Parvardigorining** (huzurida) **turishi** (va'da berishi) **dan qurgan va nafsining havolanishidan qaytarilgan bulysa, u vaziyatda jonatginaga** (unga) olib **qo'yilgan.** »

Қуръони Каримда Аллоҳ таоло бизларни нафсни ҳисоб қилишга буюради:

□ □□□□□□□□□□ □□□□□□ □□□□□□□□ □□□□□□ □□□□□□□□ □□□□□□□□□□
□□□□□□□ □□□□□ □□□□□□ □□□□□□□□□□ □□□□□□ □□□□□□□□ □□□ □□□□□□
□□□□□□□ □□□□□ □□□□□□□□□□ □□□□□□□□ □□□□ □□□□□□□□□□ □□□□□ □□□□□□□□
□□□□□□□□□□□□□ □□□□ □□□□□□□□□□ □□□□□□□□□□□□ □□□□□□□□□□□ □

«**Ey mo'minlar, Oллоhdan qurqinglar va** (har qanday bir) **jon ertangi**

Ислом Нури

kun (Qiyomat) **uchun nimani** (qanday amalni) **taqdim etganiga qarasin! Olohdan qo'rqinglar! Albatta, Olohdan qilayotgandagi operatsiyalaringizdan xabardordir. Sizlar Alloxni unutib kuyganlar, bas** (shundan keyin Olohdan) **ularga o'zlarini ham unuttirib qo'ygan** (yani, o'zlariga oxirgi vaqtda foyda beradigan amallar qilichdan yuz o'girtirib qo'ygan) **kimsalar kabi bulymoniz! Ana eshalar fosiq** (itotsiz) **kimsalardir.** »

Bu oyatdagi «qarasin» dan murod – «fikir qilsin» dir.

Shayx Abdurahmon Sa'diy qo'zg'atilgan ko'rsatma shu asosda haqiqatda bunday dedilar:

«Bu ishlash karima banda o'zini sarxisob qilishi tug'risidagi asl hujjatdir. Shuning uchun banda doimiy ravishda o'zini tekshirib turishi kerak. Agar unda biron-bir raqamli-xatoni ko'rsa, darhol uni tarkibi etishi va xolis tavba qilishda ham ana shu kabi yomonliklarga etaklovchi sabablardan yuz o'girish bilan tuzatishi kerak. Agar u Olohdan taoloning buyruqlaridan birining hamjihatligida o'z nafsini bir-biriga bog'lab qo'ysangiz, unga bor kuchini tejab, o'stirishdan keyin shu ishni butun dunyoga olib borishda yordam berish kerak. Unga Olohdan taolo ato etgan ne'matlari bilan o'zizning Olohdan taolo haqiqatda qo'shilish-berparvolik qilayotgandagi o'rtani kiylab ko'rishni talab qiladi. Mana shu narsa unday hayotni ko'radi. Mahrum bo'lishning eng yomoni banda bu ishdan g'afolatda qolib, Olohni unutgan, Universitet tomonidan ilgari surilgan g'ofil bulib va havo-nafslariga berilib, natijada juda bir narsaga erigan olmagan, bundan tashqari

Банда токи ўзини астойдил ҳисоб-китоб қилмагунича тақводор кишилар даражасига ета олмайди.

Ислом Нури

Оиша розияллоҳу анҳодан ривоят қилинадики, Абу Бакр Сиддиқ розияллоҳу анҳу у кишига ўлим олдидан: «Инсонлар ичида Умардан кўра менга севимлироқ бўлган киши йўқ» – деб айтиб, сўнг: «Мен нима дедим» – деб қайтадан сўрадилар. Шунда Оиша у кишининг айтган сўзларини қайтардилар. Абу Бакр: «Менга Умардан кўра азизроқ бирон кимса йўқдир» – деб айтдилар. Қаранг, сўзларини тугатганларидан сўнг, у ҳақида фикр қилиб, ўрнига бошқасини алмаштирдилар. Чунки у киши бунисини афзалроқ, муносиброқ ва гўзалроқ деб кўрдилар.

Ҳасанул Басрий роҳматуллоҳи алайҳи айтадилар:

«Мўъмин киши ўз нафсига бошчидир. Аллоҳ учун уни сарҳисоб қилади. Дунёда нафсларини сарҳисоб қилган қавмларга охиратда ҳисоб-китоб енгил бўлади. Аммо бу бошчиликни нафсни ҳисоб қилмасдан олган кимсаларга қиёмат кунда ҳисоб-китоб машаққатли бўлади.»

Анас ибн Молик розияллоҳу анҳу айтадилар:

Умар ибн ал-Хаттоб розияллоҳу анҳу бир кун кўчага чиқдилар ва мен ҳам у киши билан чиқдим. Хатто у киши девор билан ўралган бир боз ичига кириб кетдилар. Шунда мен девор ортидан у кишининг: «Эй мўъминларнинг амири, огоҳ бўл! Аллоҳга қасамки, Аллоҳдан тақво қилсанг қилдинг, бўлмаса У сени албатта азоблайди» – деган сўзларини эшитдим.

У киши ўз нафсларига нисбатан «Мўъминларнинг амири» деб хитоб қилишлари билан бу унвон ҳам Аллоҳ таолонинг ҳузурда у кишидан ҳеч бир нарсани беҳожат қила олмаслигини эслатмоқдалар.

Ислом Нури

Xasanul Basriy tahlimahulloh Olloh taoloning **«Va Men malomatgo'y nafsga qasam ichurman»** degan so'zida shunday dedilar: *«Mo'min odam doimiy ravishda o'z nafsini qo'yib-terrab turdi: men bu suzimdan nimani maqsad qildim, nimani bildim? – kabi... Fojira esa nafsini qo'ymasidan parvarvo o'tib ketaveradi.»*

Маймун ибн Меҳрон айтадилар:

«Тақводор киши нафсини зolim султондан ҳам, очкўз шерикдан ҳам кўра қаттиқ сарҳисоб қилади».

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам хутбатул ҳожада шундай дер эдилар:

«...»

«Oldingi sano Alloh uchundir. Undan maadad so'raymiz, unga istig'forlar aytamiz va nafslarimizning sharridan birgalikda amallarni amalga oshiramiz, nomlanishdan olloh taoloning panohiga ko'chamiz».

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам умумий суратда нафснинг ёмонлигидан ва ундан келиб чиқадиган амалларнинг ёмонлигидан ҳамда унинг ортидан келиб чиқадиган азоб-уқубатларнинг ёмонлигидан паноҳ тиладилар. Мана шу сабабдан қиёмат куни эгасининг юзини қаро қиладиган бу ёмон амал ва ана шу ёмон амалга буюрувчи бу ёмон нафсни сарҳисоб қилиш керак.

Кимда-ким нафсини ўз вақтида сарҳисоб қилмас экан, ҳисоб-китоб

Ислом Нури

қилишдан йўқотган нарса миқдорича яхшиликни қўлдан бой беради. Шунинг учун мусулмон киши нафсини ҳаром ишлардан ва шубҳали нарсалардан асрамоғи керак. (Хишом захроний)

Хусусан аҳли илм кишилар, агар илмларига таяниб, нафсларини сарҳисоб қилишдан ғафлатда қолсалар уларга илмлари фойда бермайди. Чунки, илм амал учун гўё жанг қилувчининг қуроли ўрнидадир. Агар уни ишга солмаса, ёнида турганидан не фойда? Бу тарафдан оми ёки жоҳил инсон улардан афзалдир! Чунки улар, ўзларини қосир деб ҳис қиладилар ва доимо ўзларини сарҳисоб қилиб турадилар.

Аммо, баъзи илми ҳаддидан ошириб юборган кимсалар, илмларига суяниб ҳисоб-китобни тарк этадилар. Бунинг сабаби, улар шу илм сабабли ўзларини бошқалардан юқори деб биладилар. Шу сабабли бошқаларни сарҳисоб қилиб, ўзларини унутишади. Натижада қабоҳат кучайиб, айблар зоҳир бўлади. Ўрталарида ҳасад, ҳавои нафсга эргашиш ва фатволарда танозулга кетиш, хато қилиш каби иллатлар авж олади.

Шу сабабли олимлар ва толиблар бошқалардан кўра нафсларини қаттиқроқ ҳисоб-китоб қилмоқлари зарур. Улар нафсларини ўз вақтида ҳисоб-китоб қилишлари ўзларига ҳам бошқаларга ҳам фойда. Агар нафсни ҳисоб қилишни тарк этишса, ўзлари ҳам адашишади, бошқаларни ҳам адаштиришади. Жоҳил одамга ҳеч ким эргашмайди. Нафс кишини ҳаддан ошишга ва дунё ҳаётини ихтиёр қилишга чақиради. Парвардигор эса, бандани ўзидан қўрқишга ва нафсни ҳаводан тийишга даъват этади. Қалб эса икки чақирувчининг ўртасида. Гоҳида бу чақирувчига мойил бўлса, гоҳида бунисига мойил бўлади. Айти мана шу жараён имтиҳон ва синов ўрнидир.

Ислом Нури

Аллоҳ таоло Қуръони Каримда нафсни уч хил сифат билан сифатлади:

1. Хотиржам-сокин нафс.
2. Маломатгўй нафс.
3. Ёмонлик-гуноҳга буюрувчи нафс.

Агар нафс Аллоҳга сокин бўлса, Унинг зикри билан ором олса, унга инобат қилса-қайтса ва У билан кўришишга муштоқ бўлса, демак, у «хотиржам нафс»дир. Ана ўша нафсга вафот топаётган паллада шундай хитоб қилинади:

«Ey xotirjam-yashovchi jon, sen (Allox ato etgan ne'matlardan) rozi bulgan (va Olloh taolo tomonidan ham) rozi bulgan vaziyatda Rabbing (uzuri) ga qayting! Bas, (yil) bandalarim (safi) ga kirgin! Va mening jannatimga kirgin! »

«**Ey xotirjam-yashovchi jon, sen** (Allox ato etgan ne'matlardan) **rozi bulgan** (va Olloh taolo tomonidan ham) **rozi bulgan vaziyatda Rabbing** (uzuri) **ga qayting! Bas,** (yil) **bandalarim** (safi) **ga kirgin! Va mening jannatimga kirgin!** »

Мўмин - нафси Аллоҳнинг ваъдасига ишонган, Аллоҳ хабар берган нарсаларни тасдиқ этган кишидир. Хотиржам-сокин нафс - Аллоҳни ўзининг Рабби деб иймон келтирган, Унинг буйруқларига ғайрат ила итоат этган ва Унга йўлиқишга ишонган нафсдир. (Бу Ибн Аббос, Қатода, Ҳасан ва Мужоҳидларнинг сўзларидир.)

Унинг (яъни, хотиржам-сокин нафсининг) қаршисида ёмонлик-гуноҳга буюрувчи нафс туради. У ўз эгасини залолат ва ноҳақликдан иборат шахвоний йўлларга эргашишга буюради. Бу нафс барча

Ислом Нури

Ёмонликларнинг боши, манбаидир.

Аслида нафс золим, жоҳил қилиб яратилди. Фақат Аллоҳ раҳм қилган нафсларгина бундан мустасно холос. Инсон золим ва ношукрдир.

□□□□ □□□□□□□□□□□□ □□□□□□ □□□□ □□□□□□□□□□ □□□□□□□□
□□□□□□ □□□□□□□□□□□□

«Allox sizlarni davolashda ko'rishdan biron narsani bilmagan vaziyatda chiqib ketdi».

Ҳа, Аллоҳ таоло шу билан бирга уларда агар ҳақни бузувчи ташқи тасиротлардан холи ҳолда уларга кўндаланг қилинса, қабул қилувчи табиий ҳилқатни барпо қилди.

□□□□□□□□□□ □□□□□□□□ □□□□□□ □□□□□□ □□□□□□ □□□□□□□□□□

«Allox insonlarni yaratgan tabiy hilqatni saqlangiz!»

I z o h. Ushbu oyatda davolashdaishicha Islom tabiyi hilqat dinidir. Hadisi sharifda aytilishida, «tuzilishi bir bola tabiy hilqatda - Islomda dunyoga kelur. Songg uni ota-onasi yoki yahudiy qilur, yo nasroniy qilur va yo majusiy qilur ». Demak, insoniyat uchun har xil dunyoda ham ruhon, ham jismonan baxtli-saodatli bo'limi uchun o'zingizni yorgan tabiy hilqatidan - Islomdan ajralmasligi kerak.

Бу таълимсиз нафс жоҳил ҳолда қолаверади. Агар уни тарбия қилмай ташлаб қўйилса, туғёнга чақиради ва ёмонликка мойил бўлади. Адолат ҳамда илм аслида унда мавжуд бўлмаган, балки кейин ҳосил бўлган нарсалардир.

Ёмонлик-гуноҳга буюрувчи нафсдаги зулмнинг сабаби ё илмсизлик,

Ислом Нури

ёки, муҳтожликдир. Шу сабабдан, агар Аллоҳ раҳматига олмаса тинмай эгасини ёмонликлар қилишга чорлаб туради. Мана шундан билинадикки, албатта банда доимо Парвардигорига муҳтождир.

□ □□□□□ □□□□□□ □□□ □□□□ □□□□□□□□□□ □□□□□□□□□□ □□□□□□□□ □□□□□ □

«Nafs - agar Parvardisorimning ozi qo'lim qilsa - albatta, barcha yomonliklarga byuruvchidir».

Албатта инсон нафсини ёмонликлардан тийиши учун Парвардигорининг ёрдамига муҳтож. Банданинг Парвардигорига муҳтожлиги унинг емак-ичмакка ва нафас олишга бўлган эҳтиёжидан кўра устунроқ туради.

Аммо маломатгўй нафс – эгасини яхшиликка ҳам, ёмонликка ҳам маломат қилади. Ҳаттоки, қиёмат куни, агар яхши инсонлардан бўлса, қаршисида турган жаннатнинг турли даражаларини кўриб, хайрли амаллардан кўпроқ қилмагани учун ва агар у ёмон инсонлардан бўлиб қолган бўлса, дўзах олдида қилган ёмон амаллари учун уни маломат қилади.

Демак, маломат қилиш нафснинг бир сифати. Нафс гоҳида ёмонликларга буюрувчи, гоҳида маломатгўй ва гоҳида хотиржам-сокин бўлар экан. Бундан чиқди, инсонлардан фалончининг нафси доимо хотиржам, ёки доимо ёмонликка буюрувчи бўлиши шарт эмас. Айрим пайтларда бундай, бошқа пайт ўзгача бўлиши ҳам мумкин. Нафснинг кўпроқ вақт бўладиган ҳолатига қараб ҳукм қилинади.

Умар ибн Хаттоб розияллоҳу анҳу нафсни сарҳисоб қилишда бепарво бўлишдан ва қиёмат куни ҳалокатга етаклашидан огоҳ этиб, машҳур

Ислом Нури

бир сўзни айтган эканлар:

«Ҳисоб-китобга тортилишингиздан олдин ўзларингизни сарҳисоб қилиб олинглар ва тарозига қўйилишингиздан аввал ўзларингизни (яъни, амалларингизни) ўлчаб олинглар. Чунки, бугун нафсларингизни сарҳисоб қилишингиз эртанги кундаги ҳисоб-китобда сизга енгиллик бўлади».

Оиша розияллоху анҳо ривоят қиладилар:

«...»

*Rosululloh sollalloxu alayhi va sallam: «**Kimda-kimgadir torttilsa, bas u azobga duchor bo'libdi!**» - deb aytilar.*

Осон ҳисоб-китоб қилинган киши нажот топади ва ўзининг жаннатдаги аҳли оиласига шоду хуррам ҳолда қайтади. Аммо оғир-қаттиқ ҳисоб-китоб қилинган ва ёмон азоб билан азобланган кимсаларнинг бундай оғир ҳолатга тушишларига сабаб ўзларини аввалдан сарҳисоб қилмаганларидир.

Ҳасанул Басрий роҳматуллоҳи алайҳи айтадиларки:

«*Albatta banda yaxshilik ustida bardavom bo'ladi. Modomiki nafsidan uning uchun pandu-nasihatchi buva va sarxisobga ahamiyat bersa* ».

Маймун ибн Меҳрон айтадилар:

«*Nafs xiyonatkor sherikka uxshashdir. Agar uni sarxisob qilmasang,*

Ислом Нури

Сарҳисоб | 13

molingni olib ketadi ».